

พื้นที่ศึกษา

ในบทนี้จะกล่าวถึงลักษณะทางภูมิศาสตร์ สภาพเศรษฐกิจและสังคมของภาคเหนือ เพื่อให้เกิดความเข้าใจถึงสาเหตุสภาพความแตกต่างทางพื้นที่ในด้านการพัฒนา

4.1 สภาพทางภูมิศาสตร์

4.1.1 เขตการปกครอง

ภาคเหนือประกอบด้วย 17 จังหวัด มีพื้นที่ทั้งหมด 170,006 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 106 ล้านไร่ คิดเป็นร้อยละ 33.1 ของพื้นที่ทั้งหมด เนื่องจากลักษณะภูมิอากาศ ลักษณะกายภาพ และกิจกรรมทางเศรษฐกิจของจังหวัดต่าง ๆ ในภาคเหนือมีความแตกต่างกัน จึงได้มีการแบ่งภาคเหนือออกเป็น 2 ส่วน คือภาคเหนือตอนบนและภาคเหนือตอนล่าง

ภาคเหนือตอนบน ประกอบด้วยจังหวัดต่าง ๆ 9 จังหวัด ได้แก่จังหวัดเชียงใหม่ เชียงราย ลำปาง ลำพูน แม่ฮ่องสอน น่าน พะเยา แพร่ และตาก

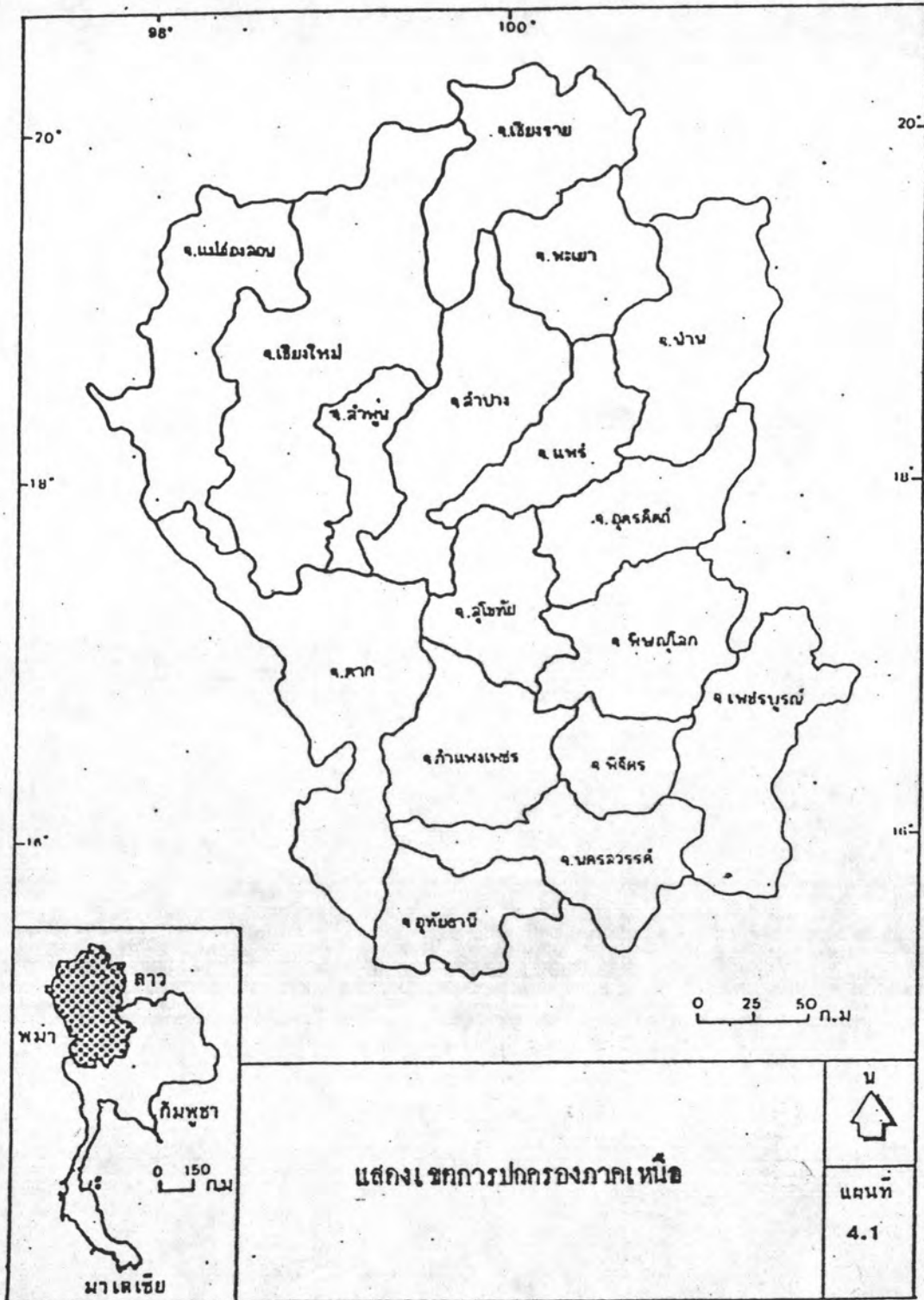
ภาคเหนือตอนล่าง ประกอบด้วยจังหวัดต่าง ๆ 8 จังหวัด ได้แก่จังหวัดกำแพงเพชร นครสวรรค์ เพชรบูรณ์ พิจิตร พิษณุโลก สุโขทัย อุทัยธานี และอุตรดิตถ์

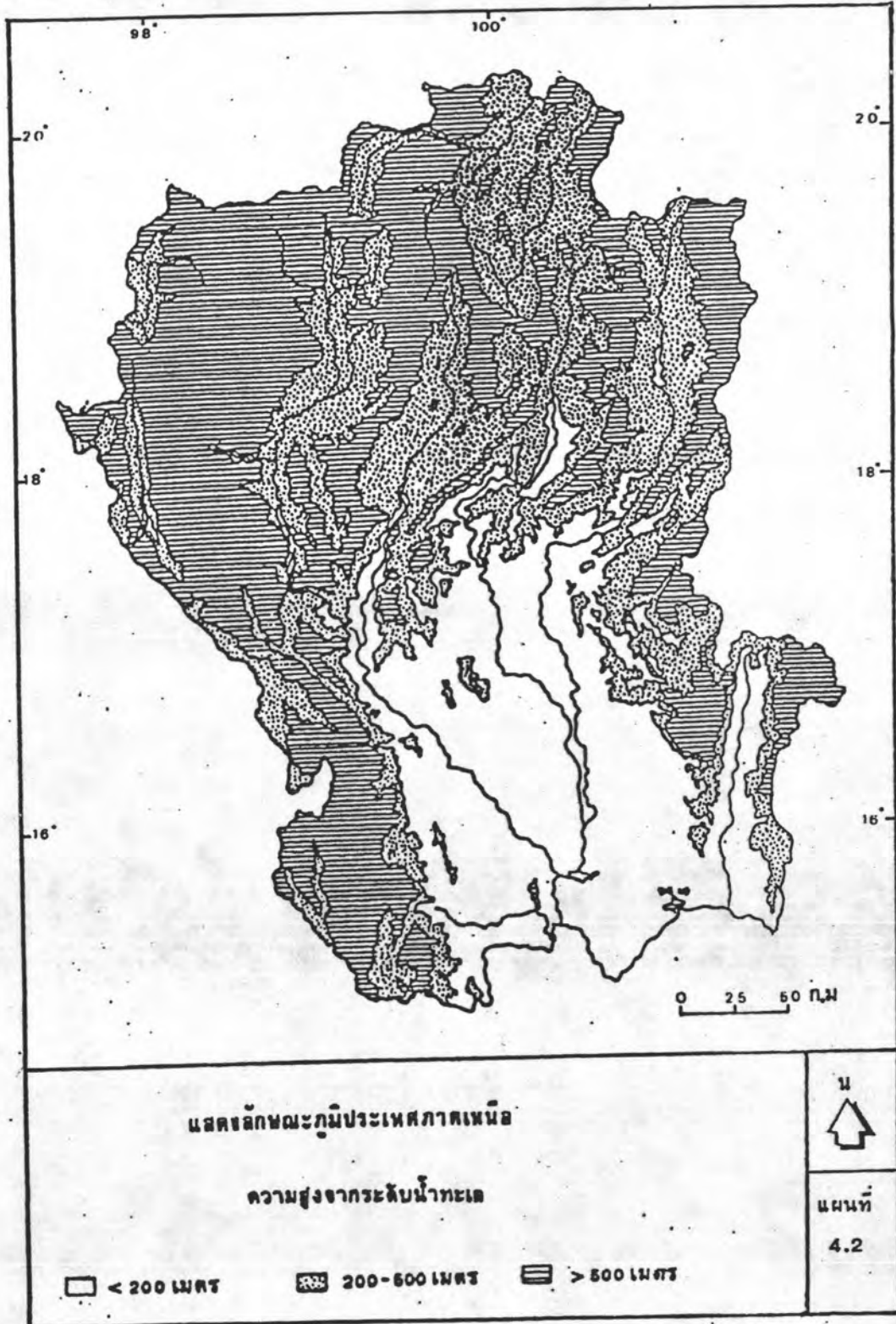
4.1.2 ลักษณะภูมิประเทศ

ลักษณะภูมิประเทศของภาคเหนือ สามารถแยกพิจารณาลักษณะ โครงสร้างได้ 2 ลักษณะ ได้แก่

ภาคเหนือตอนบน ลักษณะภูมิประเทศเป็นภูเขาและหุบเขาสลับกันเป็นแนวยาวจากเหนือมาใต้ จากทิศตะวันตกไปยังทิศตะวันออก มีทิวเขาต่าง ๆ ได้แก่ทิวเขาดนงรังชัย ทิวเขาแควนลาว ทิวเขายี่มน้ำ และทิวเขาลวงพระบาง ภูเขาและเทือกเขาสูงเหล่านี้จะมีความสูงลดหลั่นกัน ตั้งแต่ 2,000-2,500 เมตร ทางด้านตะวันตกเฉียงเหนือของบริเวณนี้

หอสมุดกลาง สถาบันวิจัยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ประกอบด้วยเทือกเขาสูงสลับซับซ้อนขรุขระ ยากแก่การคมนาคม ส่วนใหญ่จะอยู่ในบริเวณ
จังหวัดแม่ฮ่องสอนและจังหวัดเชียงใหม่ ความสูงจากบริเวณตะวันตกเฉียงเหนือค่อยลด
ต่ำลงเมื่อเข้าสู่บริเวณที่ราบเชียงใหม่ ลำพูน ซึ่งอยู่ที่บริเวณตอนกลางของภูมิภาคนี้ ระดับ
ความสูงค่อนข้างสูงชันอีกทางคานตะวันตกในเขตจังหวัดน่าน

บริเวณที่สูงของภาคเหนือเป็นแหล่งกำเนิดของแม่น้ำหลายสายของประเทศ ซึ่งเป็น
สาขาของแม่น้ำใหญ่ 3 สายคือทางทิศทางน้ำส่วนใหญ่ลงสู่แม่น้ำโขง แม่น้ำ
ทางเหนือโดยทางแม่น้ำอิง กก ผาง จัน ลงสู่แม่น้ำโขง ทางตะวันตกแม่น้ำปาย ชุมเขมโลงลงสู่แม่น้ำ
สาละวิน

บริเวณหุบเขาซึ่งแม่น้ำเหล่านี้ไหลผ่านเกิดเป็นที่ราบกินตะกอนแคบ ๆ เป็นบริเวณที่
อุดมสมบูรณ์เหมาะในการเพาะปลูก และเป็นแหล่งที่ประชากรอาศัยหนาแน่น เป็นที่ตั้งของ
เมืองสำคัญในภาคเหนือในอดีตและปัจจุบัน เช่น เมืองเชียงใหม่ เมืองลำพูน เมืองงาว
เมืองสอง เมืองแพร่ เมืองท่าช้าง เมืองบัว และเมืองน่าน

ภาคเหนือตอนล่าง พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาตอนบน ลักษณะ
ภูมิประเทศบริเวณนี้มีลักษณะเป็นที่ราบส่วนใหญ่ การทับถมของกรวดหินทรายทำให้เกิดที่ราบ
ลูกฟูก นอกจากนั้นการกระทำของแม่น้ำยังทำให้เกิดที่ราบชั้นบันไดอีกด้วย

ส่วนภูมิประเทศทางขอบที่ราบทางเชิงเขาทิศตะวันตกและเชิงเขาทิศตะวันออก
มีลักษณะพื้นดินสูง ๆ ต่ำ ๆ เนื่องจากการสึกกร่อน และมีภูเขาเตี้ย ๆ โกลก ๆ อยู่ทั่วไป
เนื่องจากการคั่นตัวของแผ่นหินในยุคหลัง ลักษณะภูมิประเทศจึงกล่าวพบในจังหวัดอุทัยธานี
พิษณุโลก และเพชรบูรณ์

4.1.3 ภูมิอากาศ

โดยที่ลักษณะภูมิประเทศของภาคเหนือส่วนใหญ่เป็นที่สูง ลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้
จากอ่าวเบงกอลพัดเข้ามาปะทะภูเขาเหล่านี้ ทำให้มีฝนตกชุกและพายุหมุนจากทะเลจีนใต้
จากอ่าวตังเกี๋ยพัดเข้ามา ทำให้มีฝนตกต่อเนื่องเป็นเวลานาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในบริเวณ
เหนือสุดของภาคและเนื่องจากภาคเหนืออยู่ห่างไกลจากทะเลมาก จึงทำให้ฤดูฝนมีในแต่ละฤดู

มีความแตกต่างกันค่อนข้างมาก อุณหภูมิเฉลี่ยของภาคเหนือในช่วง 25 ปีที่ผ่านมา คือ จากปี พ.ศ. 2500-2524 จะมีค่าระหว่าง 24.2° ซ- 28.4° ซ

ภาคเหนือมีฤดูกาล 3 ฤดู

1. ฤดูฝน เริ่มประมาณกลางเดือนพฤษภาคม-กันยายน ในช่วงนี้มีปริมาณน้ำฝน โดยเฉลี่ย 1,200-1,600 มิลลิเมตร

2. ฤดูแล้ง เริ่มประมาณกลางเดือนตุลาคม-กลางเดือนกุมภาพันธ์ ในช่วงนี้จะมีอากาศหนาวจัดในช่วงปลายเดือนธันวาคมและต้นเดือนมกราคม โดยมีอุณหภูมิเฉลี่ย 18.5° ซ- 22.8° ซ

3. ฤดูร้อน เริ่มประมาณกลางเดือนกุมภาพันธ์-กลางเดือนพฤษภาคม ในช่วงนี้จะมีอากาศร้อนจัดในช่วงเดือนเมษายน อุณหภูมิเฉลี่ย 30.6° ซ- 33.5° ซ

4.2 การใช้ที่ดินและถือครองที่ดิน

จากสถิติการใช้ที่ดินของภาคเหนือ ปี พ.ศ. 2525 ซึ่งรายงานโดยสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตรพบว่า

การใช้ที่ดิน ครัวเรือนเกษตรกรในภาคเหนือมีการเข้าพื้นที่ทำกินประมาณร้อยละ 13.8 ของครัวเรือนเกษตรกรทั้งหมด ซึ่งมากเป็นอันดับ 2 รองจากภาคกลาง จังหวัดที่มีปัญหาการเข้าที่กินทำกินรุนแรง ได้แก่จังหวัดพิจิตร ลำพูน เชียงใหม่ อุทัยธานี นครสวรรค์ แพร่ และแม่ฮ่องสอน ดังรายละเอียดในตารางที่ 4.1-4.2

พื้นที่ถือครองเพื่อการเกษตร ภาคเหนือมีพื้นที่ถือครองเพื่อการเกษตรเฉลี่ยต่อครัวเรือนเท่ากับ 22.55 ไร่ ซึ่งนับว่ามีขนาดต่ำกว่าภาคอื่น ๆ และต่ำกว่าขนาดพื้นที่ถือครองโดยเฉลี่ยของประเทศซึ่งเท่ากับ 26.76 ไร่ต่อครัวเรือน (ตารางที่ 4.1)

ตารางที่ 4.1 แสดงลักษณะการถือครองที่ดินระดับภาค พ.ศ. 2524

ภาค	พื้นที่ถือครอง (ไร่)	ครัวเรือนเกษตร (ครัวเรือน)	ขนาดพื้นที่ถือครองต่อ ครัวเรือน (ไร่)	ลักษณะการถือครอง		
				ของตนเอง	เช่า	อื่น ๆ
ประเทศไทย	121,293,839	4,572,351	26.76	88.06	11.62	4.32
ภาคเหนือ	26,649,356	1,081,594	22.55	80.35	13.88	5.77
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	51,707,940	1,840,188	28.10	97.71	3.49	3.80
ภาคกลาง	28,674,716	888,930	32.29	67.48	27.85	4.67
ภาคใต้	14,261,827	622,643	22.91	92.97	4.31	2.72

ที่มา: ศูนย์สถิติการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

ตารางที่ 4.2 แสดงลักษณะการถือครองที่ดินระดับจังหวัดของภาคเหนือ พ.ศ. 2524

จังหวัด	ขนาดพื้นที่ถือครอง ถือครัวเรือน (ไร่)	ลักษณะการถือครอง (%)		
		ของตนเอง	เช่า	อื่น ๆ
นครสวรรค์	43.30	76.21	19.77	4.02
เพชรบูรณ์	38.01	87.26	10.03	2.71
อุทัยธานี	36.36	74.13	21.26	4.61
กำแพงเพชร	39.87	87.80	10.15	2.14
ตาก	18.43	87.36	9.27	3.37
พิจิตร	44.46	70.05	29.17	0.78
พิจิตรโลก	31.86	91.00	6.62	2.38
น่าน	10.15	65.58	2.15	32.27
แพร่	8.79	79.28	16.56	4.16
ลำปาง	8.42	82.31	7.28	10.81
สุโขทัย	26.75	90.52	6.31	3.17
อุตรดิตถ์	21.32	94.97	4.12	0.91
เชียงใหม่	9.12	63.43	22.06	14.51
เชียงราย	16.38	71.19	12.87	15.94
แม่ฮ่องสอน	6.77	64.48	15.50	20.12
ลำพูน	8.75	64.30	24.22	11.48
พะเยา	14.19	76.10	8.35	15.55

ที่มา: ศูนย์สถิติการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

4.3 ระบบชุมชนเมือง

4.3.1 ที่ตั้งของชุมชนเมืองในปัจจุบัน ทั้งแก่ รั้วทั้งชุมชนสุขาภิบาลและเทศบาล จนถึง พ.ศ. 2525 ภาคเหนือมีชุมชนเมืองที่มีฐานะทาง ๆ กัน ทั้งนี้ ชุมชนเทศบาลนคร 1 แห่ง เทศบาลเมือง 19 แห่ง เทศบาลตำบล 5 แห่ง และชุมชนสุขาภิบาล 165 แห่ง (กองราชการส่วนท้องถิ่น , 2525)

ในจำนวนนี้มีเทศบาลนครเป็นที่ตั้งของจังหวัด 1 แห่งคือเทศบาลนครเชียงใหม่ เทศบาลเมืองเป็นที่ตั้งของจังหวัด 16 แห่ง เทศบาลเมืองเป็นที่ตั้งของกิ่งอำเภอ 3 แห่ง คือเทศบาลเมืองสวรรคโลก เทศบาลเมืองชุมแสง และเทศบาลเมืองบางมูลนาก ส่วนที่ตั้งของอำเภอส่วนใหญ่เป็นชุมชนสุขาภิบาล ยกเว้นที่ตั้งของอำเภอแม่สอด อำเภอลับแล อำเภอตากลี อำเภอกะพานหิน และอำเภอหล่มสักมีฐานะเป็นชุมชนเทศบาลตำบล

4.3.2 ระบบชุมชนภาคเหนือ ในปี พ.ศ. 2525 กองบังคับการกระทรวงมหาดไทย ได้ศึกษาการกระจายความเจริญโดยผ่านระบบเมืองในภาคเหนือ พบว่าลักษณะภูมิประเทศของภาคเหนือเป็นภูเขาสลับกับที่ราบเป็นตอน ๆ ทำให้เป็นอุปสรรคสำคัญต่อการกระจายความเจริญของศูนย์กลางความเจริญและพื้นที่ใกล้เคียง เนื่องจากขาดการเชื่อมโยงเพื่อนำผลการพัฒนาไปสู่พื้นที่ กองบังคับการได้เสนอให้มีการจัดระบบชุมชนภาคเหนือโดยกำหนดศูนย์กลางความเจริญ 5 ลำดับ แต่ละลำดับมีบทบาทและหน้าที่ตามลำดับความสำคัญดังนี้

ชุมชนลำดับที่ 1 ชุมชนศูนย์กลางระดับภาคมีความสำคัญอันดับหนึ่ง เป็นศูนย์กลางความเจริญทางเศรษฐกิจและสังคมของภาค เป็นศูนย์กลางด้านการเงินและการค้า การจ้างงาน การคมนาคมขนส่ง การสื่อสารและการบริหารราชการของภาค กำหนดไว้ 3 เมือง คือ เทศบาลนครเชียงใหม่ เทศบาลเมืองพิษณุโลก และเทศบาลเมืองนครสวรรค์

ชุมชนลำดับที่ 2 เป็นชุมชนศูนย์กลางระดับภาคที่รับช่วงกิจกรรมทางเศรษฐกิจ สังคมต่อจากเมืองหลัก กระจายสู่ชุมชนเมืองลำดับอื่น ๆ โดยเฉพาะเป็นแหล่งจ้างงาน เป็นศูนย์กลางการบริการทางการเกษตรและการตลาด เป็นแหล่งที่กิ่งอุตสาหกรรมขนาดย่อม ซึ่งเรียกว่าเมืองรอง กำหนดไว้ 5 เมือง คือ เทศบาลเมืองลำปาง เทศบาลเมืองเชียงราย เทศบาลเมืองกำแพงเพชร เทศบาลเมืองอุตรดิตถ์ และเทศบาลเมืองกะพานหิน

ชุมชนลำดับที่ 3 เป็นชุมชนศูนย์กลางระดับจังหวัดซึ่งเป็นที่ตั้งของตัวจังหวัด มีบทบาททางเศรษฐกิจสูง เป็นศูนย์กลางการบริหารของจังหวัด ธุรกิจการเงินและการค้า การซื้อขายผลผลิตทางการเกษตร การบริการทางสังคม สาธารณสุข (โรงพยาบาลจังหวัด) การศึกษา (มัธยมปลายและอาชีวศึกษา) การคมนาคมและการสื่อสาร สถานีขนส่งสินค้าและ ผู้โดยสารระหว่างจังหวัด กำหนดไว้ 10 แห่ง คือ เทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน เทศบาลเมืองพะเยา เทศบาลเมืองน่าน เทศบาลเมืองแพร่ เทศบาลเมืองสุโขทัย เทศบาลเมืองตาก เทศบาลเมืองพิจิตร เทศบาลเมืองอุทัยธานี และเทศบาลเมืองเพชรบูรณ์

ชุมชนลำดับที่ 4 ชุมชนศูนย์กลางระดับท้องถิ่น เป็นชุมชนซึ่งเป็นที่ตั้งของตัวอำเภอ เป็นศูนย์กลางการให้บริการด้านต่าง ๆ แก่ชุมชนลำดับที่ 5 คือเป็นตลาดกลางซื้อขายผลผลิตทางการเกษตร การเงินระดับท้องถิ่น ที่ตั้งของธนาคารพาณิชย์ และธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ ศูนย์กลางการบริการทางสังคม สาธารณสุข (โรงพยาบาล 50 เตียง) การศึกษา (ระดับมัธยมปลายหรืออาชีวศึกษา) การคมนาคมสื่อสาร สถานีขนส่งสินค้าและผู้โดยสารระหว่างอำเภอ กำหนดไว้ 12 แห่ง คือ สุขาภิบาลเวียงฝาง สุขาภิบาลเมืองพาน สุขาภิบาลเวียงเทิง สุขาภิบาลบ้านปรางค์ สุขาภิบาลบ้านหลวง สุขาภิบาลแม่สะเรียง สุขาภิบาลลอมแรด เทศบาลเมืองสวรรคโลก เทศบาลตำบลแม่สอิด เทศบาลตำบลหล่มสัก เทศบาลตำบลคาคี และสุขาภิบาลชัยสมอทอด

ชุมชนลำดับที่ 5 เป็นชุมชนศูนย์กลางในชนบท ได้แก่ชุมชนเทศบาลหรือสุขาภิบาล เป็นศูนย์กลางการให้บริการแก่พื้นที่ชนบทโดยรวม โดยเฉพาะ การให้บริการด้านสังคม โดยมีที่ตั้งของตัวอำเภอในการเป็นศูนย์กลางการบริหาร การให้บริการทางสังคม การคมนาคมสื่อสาร สาธารณสุข (โรงพยาบาลอำเภอขนาด 10 เตียงหรือ 30 เตียง) การศึกษา (ระดับมัธยมศึกษา) และสถานีขนส่งและรับส่งผู้โดยสารระหว่างอำเภอและหมู่บ้าน ส่วนชุมชนซึ่งเป็นที่ตั้งของกิ่งอำเภอหรือไม่เป็นที่ตั้งของกิ่งอำเภอ กำนันสาธารณสุขมีสถานีอนามัยชั้นหนึ่ง กำนันการศึกษาสอนถึงขั้นมัธยม มีที่ทำการไปรษณีย์ โดยกำหนดให้ชุมชนเมืองของภาคเหนือ นอกจากที่ใดกำหนดให้เป็นชุมชนลำดับที่ 1 ถึง 4 และสุขาภิบาลที่จะตั้งขึ้นต่อไปเป็นชุมชนลำดับที่ 5 ทั้งหมด

4.4 สภาพเศรษฐกิจ

4.4.1 โครงสร้างทางเศรษฐกิจ ฐานะทางเศรษฐกิจของภาคเหนือกล่าวโดยส่วนรวมแล้วยังต้องยึดสาขาเกษตรกรรมเป็นหลักสำคัญของการผลิตและรายได้ของภาค เพราะโครงสร้างการผลิตที่ขึ้นอยู่กับการเกษตรกรรมเป็นสัดส่วนค่อนข้างสูง เมื่อเปรียบเทียบกับภาคกลาง นอกจากนี้ยังเป็นเกษตรกรรมที่มีลักษณะ การขยายตัวต่ำหรือเกือบโตช้า ทั้งนี้เพราะประสบปัญหาทางธรรมชาติและปัญหาค่านราคา ซึ่งทำให้ฐานะทางเศรษฐกิจและรายได้ของภาคไม่มั่นคงและขาดเสถียรภาพ

ในปี พ.ศ. 2528 สาขาเศรษฐกิจที่ทำรายได้ให้กับภาคมากยังคงเป็นสาขาเกษตรกรรม ซึ่งทำรายได้ให้กับภาคคิดเป็นมูลค่า 42,301.8 ล้านบาท โดยมีสัดส่วนเป็นร้อยละ 23.99 ของผลิตภัณฑ์มวลรวมของภาค ดังรายละเอียดในตารางที่ 4.3 รองลงมาคือการค้าส่งและค้าปลีก คิดเป็นมูลค่า 28,036.8 ล้านบาท หรือคิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 15.90 สาขาเศรษฐกิจที่ทำรายได้ให้กับภาคน้อยที่สุดคือสาขาการไฟฟ้าและประปาซึ่งทำรายได้เป็นมูลค่า 1,720.3 ล้านบาท หรือคิดเป็นร้อยละ 0.98 ของมูลค่าผลิตภัณฑ์รวมของภาค

เมื่อพิจารณาผลิตภัณฑ์มวลรวมรายจังหวัดของภาคเหนือ พบว่าในปี พ.ศ. 2528 ภาคเหนือมีผลิตภัณฑ์มวลรวมมูลค่า 135,989.1 ล้านบาท จังหวัดที่มีมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมสูงสุดในภาคเหนือคือ จังหวัดเชียงใหม่ โดยมีมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมเป็นจำนวน 21,223 ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 15.62 ของมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมของภาค รองลงมาได้แก่จังหวัดนครสวรรค์ มีมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมเป็นจำนวน 13,367.0 ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 9.84 ของมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมของภาคในปีเดียวกัน และจังหวัดที่มีมูลค่าผลิตภัณฑ์รวมน้อยที่สุดคือแม่ฮ่องสอน โดยมีมูลค่าผลิตภัณฑ์รวม 1,990.9 ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 1.46 ของมูลค่าผลิตภัณฑ์รวมของภาค อันควมถึคมาไ้แก้จังหวัดอุทัยธานี มีผลิตภัณฑ์รวมคิดเป็นมูลค่า 4,159 ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 3.06 ของมูลค่าผลิตภัณฑ์รวมของภาคดังรายละเอียดในตารางที่ 4.4

ตารางที่ 4.3 แสดงมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมและ ร้อยละ ของผลิตภัณฑ์มวลรวม
ตามสาขาเศรษฐกิจ ปี พ.ศ. 2528

สาขาเศรษฐกิจ	มูลค่า (ล้านบาท)	ร้อยละ
1. เกษกรรม	42,301.8	23.99
กสิกรรม	34,453.2	19.54
ปศุสัตว์	6,171.2	3.50
ประมง	601.4	0.34
ป่าไม้	1,076.0	0.61
2.เหมืองแร่และการขุดหิน	8,222.5	4.66
3. อุตสาหกรรม	6,529.9	3.70
4. การก่อสร้าง	7,403.2	4.20
5. การไฟฟ้าและการประปา	1,720.3	0.98
6. การคมนาคมและขนส่ง	10,322.6	5.85
7. การค้าส่งและปลีก	28,036.8	15.90
8. การธนาคาร ประกันภัย และ อสังหาริมทรัพย์	7,145.9	4.05
9. ที่อยู่อาศัย	2,336.5	1.33
10. การบริหารราชการและ การป้องกันประเทศ	6,952.3	3.94
11. การบริการ	13,045.0	7.40
มูลค่าผลิตภัณฑ์	176,318.6	100.00

ที่มา: กองบัญชีประชาชาติ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจ
และสังคมแห่งชาติ

ตารางที่ 4.4 มูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมรายจังหวัดภาคเหนือ พ.ศ. 2528

จังหวัด	มูลค่าผลิตภัณฑ์ (ล้านบาท)
1. เชียงราย	11,219.3
2. พะเยา	4,215.1
3. แม่ฮ่องสอน	1,990.9
4. เชียงใหม่	21,223.5
5. น่าน	4,439.2
6. ลำพูน	4,408.2
7. ลำปาง	11,607.2
8. แพร่	4,408.2
9. อุตรดิตถ์	5,580.2
10. สุโขทัย	7,721.1
11. ทาก	4,649.5
12. พิษณุโลก	8,714.8
13. กำแพงเพชร	12,007.5
14. พิจิตร	6,195.1
15. เพชรบูรณ์	9,570.2
16. นครสวรรค์	13,367.0
17. อุทัยธานี	4,159.4
รวม	135,898.1

ที่มา: กองบัญชีประชาชาติ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจ
และสังคมแห่งชาติ

4.4.2 การกระจายรายได้ ภาคเหนือเป็นภาคที่มีรายได้อ่อนแอของประชากร ทำกว่าภาคอื่น ๆ ยกเว้นภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ในปี พ.ศ. 2528 ประชากรในภาคเหนือ มีรายได้อ่อนแอเท่ากับ 13,148 บาทต่อคนต่อปี (ตามราคาตลาด) บริเวณที่มีรายได้อ่อนแอ สูง ใกล้เคียงท้องที่จังหวัดเชียงใหม่ ลำปาง ตาก กำแพงเพชร อุทัยธานี แม่ฮ่องสอน อุตรดิตถ์ สุโขทัย นครสวรรค์ พิษณุโลก (ตารางที่ 4.5) ทั้งนี้อาจมีสาเหตุเนื่องจาก

ก. จังหวัดตากและอุตรดิตถ์ เป็นแหล่งผลิตกระแสไฟฟ้าที่สำคัญของประเทศ จึงมีมูลค่าการผลิตสาขาไฟฟ้าและประปาเป็นจำนวนมาก แต่โดยแท้จริงแล้ว รายได้ดังกล่าว จักเก็บอยู่ในส่วนกลาง ไม่ได้จักเก็บในจังหวัดดังกล่าว

ข. จังหวัดตาก สุโขทัย และกำแพงเพชร โดยทั่วไปพื้นที่ที่มีการบุกเบิกจาก พื้นที่ป่าไม้เป็นพื้นที่เกษตรกรรม จึงมีการขยายการผลิตในสาขาเกษตรกรรมสูง ซึ่งส่งผล ให้ผลผลิตต่อหัวอยู่ในเกณฑ์สูง

ค. จังหวัดเชียงใหม่ นครสวรรค์ พิษณุโลกและลำปาง เป็นจังหวัดที่มีผลผลิต เป็นจำนวนมากในแทบทุกสาขา

ง. จังหวัดแม่ฮ่องสอน เป็นจังหวัดที่มีประชากรกึ่งถิ่นฐานอยู่น้อยที่สุดในภาค จึง เป็นผลให้มีรายได้อ่อนแออยู่ในเกณฑ์ค่อนข้างสูง เพราะอัตราการคำนวณรายได้อ่อนแอจะมีตัวหารต่ำ (ผังภาคเหนือ 2528 : 55-56)

ตารางที่ 4.5 แสดงรายได้เฉลี่ยต่อหัวของประชากรภาคเหนือ
ปี พ.ศ. 2528 (ตามราคาตลาด)

รายได้ต่อหัวของประชากร	จังหวัด
1. 8,000-10,000 บาท/คน/ปี	พะเยา
2. 10,000-12,000 บาท/คน/ปี	เชียงราย น่าน ลำพูน แพร่ พิจิตร เพชรบูรณ์
3. 12,000-14,000 บาท/คน/ปี	แม่ฮ่องสอน อุตรดิตถ์ สุโขทัย นครสวรรค์ พิษณุโลก
4. มากกว่า 14,000 บาท/คน/ปี	เชียงใหม่ ลำปาง ตาก กำแพงเพชร อุทัยธานี

ที่มา: กองบัญชีประชาชาติ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการ
เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

4.4.3 การเกษตรกรรม เป็นอาชีพหลักของประชากรในภาคเหนือ พืชเศรษฐกิจสำคัญที่ทำรายได้ให้กับภาคเหนือ คือ ยาสูบ ถั่วเหลือง ถั่วเขียว ข้าวฟ่าง ลำไย ข้าวโพด กระเทียมและพืชผักต่าง ๆ แหล่งผลิตที่สำคัญอยู่ในเขตท้องที่จังหวัดเชียงใหม่ นครสวรรค์ เพชรบูรณ์ เชียงราย กำแพงเพชร พิจิตร พิษณุโลก และสุโขทัย ปัญหาการเกษตรกรรมของภาคเหนือคือการขาดความรู้และวิชาการสมัยใหม่ ปัญหาการเกษตรที่กึ่งพึ่งพาสภาพธรรมชาติ ผลผลิตจึงไม่มีความแน่นอน ซึ่งส่งผลให้การขยายตัวทางอุตสาหกรรมมีจำกัด

4.4.4 อุตสาหกรรม ภาคเหนือมีผลผลิตจากอุตสาหกรรมน้อยมาก เมื่อเปรียบเทียบกับภาคอื่น ๆ ของประเทศ ผลผลิตของอุตสาหกรรมส่วนใหญ่มาจากอุตสาหกรรมที่ใช้ผลผลิตทางการเกษตรเป็นวัตถุดิบ อุตสาหกรรมทดแทนการนำเข้ามีน้อย ที่มีอยู่ส่วนใหญ่เป็นการผลิตอุปกรณ์ขนส่ง แหล่งผลิตสำคัญอยู่ในเขตท้องที่จังหวัดลำพูน นครสวรรค์ เชียงใหม่ กำแพงเพชร

ในการผลิตขั้นต้น ในปี พ.ศ. 2523 มีผู้ทำงานในการผลิตขั้นต้นคิดเป็นร้อยละ 79.74
 ขั้นสองร้อยละ 4.76 และขั้นสามร้อยละ 15.50 จากจำนวนผู้ปฏิบัติงานทำคามลำดับ ซึ่งแสดง
 ให้เห็นว่าการทำงานในการผลิตขั้นสองมีอัตราน้อย เมื่อพิจารณาคำนการว่างงานพบว่า
 ในภาคเหนือยังมีการว่างงานแอมแปงในอัตราสูงคือมีผู้ว่างงานเพื่อรอฤดูกาลเกษตรเป็นจำนวน
 1,887,981 คน คิดเป็นร้อยละ 45.64 ของผู้ทำงานคานการผลิตขั้นต้น (เกษตรกรรม)
 ซึ่งแสดงถึงแรงงานที่มีอยู่เหลือเพื่อในภาคเกษตร ในคานสถานะภาพการทำงานนั้นปรากฏว่า
 ส่วนใหญ่เป็นการทำธุรกิจของครัวเรือนและธุรกิจส่วนตัว แหล่งงานเอกชนยังมีบทบาทน้อยมาก
 เป็นแหล่งจ้างงานเพียงร้อยละ 8.58 จากจำนวนผู้ทำงานในภาค

แหล่งจ้างงานสำคัญในภาคเหนือ ส่วนใหญ่อยู่ในเขตท้องที่จังหวัดเชียงใหม่ เชียงราย
 เพชรบูรณ์ ลำปาง พะเยา และพิจิตร ซึ่งเป็นแหล่งงานคานการผลิตขั้นต้นที่สำคัญของภาค
 ส่วนในคานการผลิตขั้นที่สอง ซึ่งไ้แก่การอุตสาหกรรม การก่อสร้างและเหมืองแร่ นั้น มีแหล่งงาน
 สำคัญอยู่ในเขตท้องที่จังหวัดเชียงใหม่ ลำปาง นครสวรรค์ ลำพูน เชียงราย พะเยา
 เชียงราย พิจิตร และเพชรบูรณ์

4.5.2 การศึกษา จากรายงานการศึกษาส่วนภูมิภาค ของสำนักงานปลัดกระทรวง
 ศึกษาธิการ (เฉพาะโรงเรียนในสายสามัญ) ปี พ.ศ. 2526 พบว่าภาคเหนือมีจำนวนโรงเรียน
 รวมทั้งสิ้น 7,985 โรง (ตารางที่ 4.6) จังหวัดที่มีจำนวนโรงเรียนสายสามัญสูงสุดคือจังหวัด
 เชียงใหม่ จำนวน 1,088 โรง จังหวัดเชียงราย 676 โรง จังหวัดเพชรบูรณ์ 648 โรง
 เป็นต้น ส่วนจังหวัดที่มีจำนวนโรงเรียนน้อย ไ้แก่จังหวัดแม่ฮ่องสอน จำนวน 207 โรง
 จังหวัดตาก 230 โรง จังหวัดพะเยา 303 โรง เป็นต้น สำหรับจำนวนนักเรียนสายสามัญใน
 ภาคเหนือมีจำนวนทั้งสิ้น 1,726,289 คน และจำนวนครูรวมทั้งสิ้น 98,852 คน จังหวัดที่มี
 จำนวนโรงเรียนหลายแห่งมีผลทำให้จำนวนครูมากด้วย ไ้แก่จังหวัดเชียงใหม่ จำนวนนักเรียน
 189,105 คน จำนวนครู 11,088 คน สัดส่วนครู:นักเรียน เท่ากับ 1:17 จังหวัดเชียงราย
 จำนวนนักเรียน 162,967 คน จำนวนครู 8,492 คน สัดส่วนครู:นักเรียนเท่ากับ 1:19
 จังหวัดเพชรบูรณ์ จำนวนนักเรียน 156,236 คน จำนวนครู 8,057 คน สัดส่วนครู:นักเรียน
 1:19 สำหรับจังหวัดที่มีจำนวนนักเรียนน้อยที่สุดคือจังหวัดแม่ฮ่องสอน จำนวนนักเรียน 21,067 คน
 จำนวนครู 1,680 คน สัดส่วนครู : นักเรียน 1:13 รองลงมาคือจังหวัดอุทัยธานีจำนวนนักเรียน

ตารางที่ 4.6 แสดงจำนวนโรงเรียน จำนวนครู จำนวนนักเรียนและสัดส่วนครู:นักเรียน
รายจังหวัดภาคเหนือ ปี พ.ศ. 2526

จังหวัด	จำนวนโรงเรียน	จำนวนครู	จำนวนนักเรียน	ครู : นักเรียน
1. เชียงราย	676	8,492	162,967	1:19
2. พะเยา	303	4,472	77,673	1:17
3. แม่ฮ่องสอน	207	1,680	21,067	1:13
4. เชียงใหม่	1,088	11,088	189,105	1:17
5. น่าน	426	4,840	70,934	1:15
6. ลำพูน	314	3,657	50,116	1:14
7. ลำปาง	600	7,703	115,969	1:15
8. แพร่	351	4,746	75,993	1:16
9. อุตรดิตถ์	348	4,630	81,061	1:18
10. สุโขทัย	399	5,437	92,379	1:17
11. ตาก	230	3,199	66,082	1:21
12. พิษณุโลก	510	7,474	135,645	1:18
13. กำแพงเพชร	503	5,637	112,341	1:19
14. พิจิตร	441	5,367	95,247	1:17
15. เพชรบูรณ์	649	8,057	156,236	1:19
16. นครสวรรค์	644	9,513	173,753	1:18
17. อุทัยธานี	296	2,860	49,721	1:17
รวม	7,985	98,852	1,726,289	1:17

ที่มา: สำนักงานปลัดกระทรวง กระทรวงศึกษาธิการ

หมายเหตุ เฉพาะ โรงเรียนสายสามัญ

49,721 คน จำนวนครู 2,860 คน สักส่วนครู:นักเรียน 1:17 และเมื่อเฉลี่ยรวม
ทั้งภาคแล้วจะได้สัดส่วนจำนวนครู:นักเรียน เท่ากับ 1:17

4.5.3 การสาธารณสุข จากข้อมูลของกองโรงพยาบาลภูมิภาค กระทรวง
สาธารณสุข พบว่าในปี พ.ศ. 2528 ภาคเหนือมีจำนวนแพทย์รวมทั้งสิ้น 534 คน พยาบาล
2,354 คน เที่ยงคนไข้ 8,106 เที่ยง (ตารางที่ 4.7) จังหวัดที่มีจำนวนแพทย์สูงสุดคือ
จังหวัดลำปาง มีแพทย์ 83 คน พยาบาล 183 คน จำนวนเที่ยงคนไข้ 727 เที่ยง รองลงมา
คือจังหวัดพิษณุโลกมีแพทย์ 64 คน พยาบาล 234 คน เที่ยงคนไข้ 722 เที่ยง จังหวัด
นครสวรรค์ มีแพทย์ 62 คน พยาบาล 234 คน เที่ยงคนไข้ 660 เที่ยง ส่วนจังหวัดที่มีจำนวน
แพทย์น้อยที่สุดคือจังหวัดแม่ฮ่องสอน มีแพทย์ 6 คน พยาบาล 60 คน เที่ยงคนไข้ 150 เที่ยง
รองลงมาคือจังหวัดลำพูน มีแพทย์ 11 คน พยาบาล 73 คน เที่ยงคนไข้ 235 เที่ยง

4.5.4 ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ความเจริญก้าวหน้าทางเศรษฐกิจมีผลต่อ
จำนวนอาชญากรรม เนื่องจากความกดดันทางค่านิยมเศรษฐกิจและความเลื่อมทางจิตใจ เมื่อ
พิจารณาสถิติคดีอาญาที่เกิดขึ้น จากข้อมูลของกองวิจัยและวางแผน กรมตำรวจ พบว่าจำนวน
คดีอาญาที่เกิดขึ้นในภาคเหนือปี พ.ศ. 2528 มีจำนวนทั้งสิ้น 21,400 คดี จังหวัดที่มีจำนวน
คดีสูงสุดของภาคคือจังหวัดเชียงใหม่ มีถึง 4,748 คดี รองลงมาคือจังหวัดนครสวรรค์มี
2,835 คดี ส่วนจังหวัดที่เกิดคดีอาญาค่าสุดของภาค คือจังหวัดแม่ฮ่องสอน มี 231 คดี รอง
ลงมาคือจังหวัดน่านมี 404 คดี (ตารางที่ 4.8)

ตารางที่ 4.7 แสดงบริการด้านสาธารณสุขในภาคเหนือ ปี พ.ศ. 2528

จังหวัด	จำนวนแพทย์ (คน)	พยาบาล (คน)	เตียงคนไข้ (เตียง)
1. เชียงราย	46	168	500
2. พะเยา	36	148	612
3. แม่ฮ่องสอน	6	60	150
4. เชียงใหม่	33	369	935
5. น่าน	23	105	517
6. ลำพูน	11	73	235
7. ลำปาง	83	183	727
8. แพร่	24	123	393
9. อุตรดิตถ์	31	98	428
10. สุโขทัย	22	146	495
11. ทาก	26	70	520
12. พิษณุโลก	64	234	722
13. กำแพงเพชร	22	95	258
14. พิจิตร	17	88	340
15. เพชรบูรณ์	15	73	314
16. นครสวรรค์	62	234	660
17. อุทัยธานี	13	87	300
รวม	534	2,354	8,106

ที่มา: กองโรงพยาบาลภูมิภาค กรมการแพทย์ กระทรวงสาธารณสุข

ตารางที่ 4.8 แสดงจำนวนคดีอาญาที่เกิดขึ้นในภาคเหนือ
ปี พ.ศ. 2528

จังหวัด	จำนวนคดีอาญา
1. เชียงราย	1,277
2. พะเยา	778
"	
3. แม่ฮ่องสอน	231
4. เชียงใหม่	3,651
5. น่าน	464
6. ลำพูน	2,404
7. ลำปาง	887
8. แพร่	1,076
9. อุตรดิตถ์	689
10. สุโขทัย	1,112
11. ทาก	547
12. พิษณุโลก	1,687
13. กำแพงเพชร	789
14. พิจิตร	1,121
15. เพชรบูรณ์	1,820
16. นครสวรรค์	2,246
17. อุทัยธานี	621
รวม	21,400

ที่มา: กองวิจัยและวางแผน กรมตำรวจ

4.6 สาธารณูปโภคและสาธารณูปการ

4.6.1 การใช้ไฟฟ้า จากข้อมูลของกองเศรษฐกิจพลังไฟฟ้า การไฟฟ้าส่วนภูมิภาค ปี พ.ศ. 2528 พบว่าภาคเหนือมีสัดส่วนร้อยละ ของครัวเรือนที่ใช้ไฟฟ้าโดยเฉลี่ย 53.21 จังหวัดที่มีสัดส่วนร้อยละ ของครัวเรือนที่ใช้ไฟฟ้ามากที่สุดคือจังหวัดนครสวรรค์คิดเป็นร้อยละ 69.4 รองลงมาคือจังหวัดลำพูน คิดเป็นร้อยละ 66.0 ส่วนจังหวัดที่มีสัดส่วนร้อยละ ของครัวเรือนที่ใช้ไฟฟ้าต่ำสุดคือจังหวัดแม่ฮ่องสอน คิดเป็นร้อยละ 27.2 รองลงมาคือจังหวัดกำแพงเพชร คิดเป็นร้อยละ 32.4 (ตารางที่ 4.9)

4.6.2 น้ำสะอาด จากรายงานของกองสุขาภิบาล กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข ปี พ.ศ. 2528 พบว่าภาคเหนือมีสัดส่วนร้อยละ ของครัวเรือนที่มีน้ำสะอาดใช้โดยเฉลี่ย 44.49 จังหวัดที่มีสัดส่วนร้อยละ ของครัวเรือนที่มีน้ำสะอาดใช้มากที่สุดคือจังหวัดพะเยา คิดเป็นร้อยละ 58.1 รองลงมาคือจังหวัดลำพูน คิดเป็นร้อยละ 58.0 จังหวัดกำแพงเพชร คิดเป็นร้อยละ 53.0 ส่วนจังหวัดที่มีสัดส่วนร้อยละ ของครัวเรือนที่มีน้ำสะอาดใช้ต่ำสุดคือจังหวัดแม่ฮ่องสอน คิดเป็นร้อยละ 25.2 รองลงมาคือจังหวัดเชียงราย คิดเป็นร้อยละ 33.7 และจังหวัดพิจิตร คิดเป็นร้อยละ 33.8 (ตารางที่ 4.9)

4.6.3 ถนน จากข้อมูลแผนที่กรมทางหลวงและข้อมูลสรุปผลงานก่อสร้างทางของสำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบท พบว่าในปี พ.ศ. 2528 ภาคเหนือมีความยาวถนนทั้งสิ้น 17,497 กิโลเมตร จังหวัดที่มีความยาวถนนมากที่สุดคือจังหวัดน่าน มีถนนยาว 2,138 กิโลเมตร รองลงมาคือจังหวัดเชียงใหม่ 1,894.3 กิโลเมตร ส่วนจังหวัดที่มีความยาวถนนต่ำที่สุดคือจังหวัดอุทัยธานี มีถนนยาว 400.9 กิโลเมตร รองลงมาคือจังหวัดสุโขทัย 447.7 กิโลเมตร (ตารางที่ 4.10)

เมื่อเปรียบเทียบความยาวถนนต่อพื้นที่ไร่ประ โยชน์ พบว่าจังหวัดเชียงใหม่ เป็นจังหวัดที่มีความหนาแน่นถนนต่อพื้นที่ไร่ประ โยชน์สูงสุดคือ 507.2 เมตรต่อพื้นที่ 1 ตร.ก.ม. รองลงมาคือจังหวัดอุตรดิตถ์ 395.1 เมตรต่อพื้นที่ 1 ตร. ก.ม. ส่วนจังหวัดที่มีความหนาแน่นถนนต่อพื้นที่ไร่ประ โยชน์ต่ำสุดคือจังหวัดนครสวรรค์ 92.9 เมตรต่อพื้นที่ 1 ตร.ก.ม. รองลงมาคือจังหวัดพิษณุโลก 98.5 เมตรต่อพื้นที่ 1 ตร.ก.ม.

ตารางที่ 4.9 แสดงสัดส่วนร้อยละ ของครัวเรือนที่ใช้ไฟฟ้าและน้ำสะอาด
ปี พ.ศ. 2528

จังหวัด	% ครัวเรือนที่ใช้ไฟฟ้า	% ครัวเรือนที่มีน้ำสะอาดใช้
1. เชียงราย	54.8	33.7
2. พะเยา	58.8	58.1
3. แม่ฮ่องสอน	27.2	25.2
4. เชียงใหม่	59.4	52.6
5. น่าน	50.9	40.8
6. ลำพูน	66.0	58.0
7. ลำปาง	57.3	51.0
8. แพร่	54.5	49.1
9. อุตรดิตถ์	37.6	52.1
10. สุโขทัย	28.7	42.9
11. ตาก	32.9	41.6
12. พิษณุโลก	23.3	43.6
13. กำแพงเพชร	21.7	53.0
14. พิจิตร	32.4	33.8
15. เพชรบูรณ์	27.8	36.6
16. นครสวรรค์	31.4	41.6
17. อุทัยธานี	22.2	42.7
เฉลี่ย	53.21	44.49

ที่มา: กองเศรษฐกิจพลังไฟฟ้า การไฟฟ้าส่วนภูมิภาค
กองสุขาภิบาล กระทรวงสาธารณสุข

ตารางที่ 4.10 แสดงความยาวถนนและความหนาแน่นถนนต่อพื้นที่
ไฮประ โยชน์ ปี พ.ศ. 2528

จังหวัด	ความยาวถนน	ความหนาแน่นถนน ต่อพื้นที่ไฮประ โยชน์ (ม./ตร.ก.ม)
1. เชียงราย	1,737.6	247.7
2. พะเยา	574.8	179.0
3. แม่ฮ่องสอน	599.9	187.9
4. เชียงใหม่	1,894.3	507.2
5. น่าน	2,138.3	349.9
6. ลำพูน	546.8	299.8
7. ลำปาง	1,167.9	350.2
8. แพร่	928.1	238.6
9. อุตรดิตถ์	1,775.7	395.1
10. สุโขทัย	447.7	118.8
11. ทาก	960.9	252.9
12. พิษณุโลก	765.9	98.5
13. กำแพงเพชร	834.8	138.6
14. พิจิตร	488.1	107.2
15. เพชรบูรณ์	1,434.2	158.5
16. นครสวรรค์	801.8	92.9
17. อุทัยธานี	400.9	101.6
รวม	17,497.7	-

ที่มา: กรมทางหลวง
สำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบท